

послати могли. . . Г. Момировић био је сад десетак дана у Црној Гори. Може Вам о њој што приповијети.“

30. јануара 1835. иде Момирович у посјету Фердинаду Шалеру. Тражи визу за Беч и обавјештава Шалера да ће се првим бродом упутити за Трст.¹⁷

Нијесмо могли тачно утврдити дан Момировичевог поласка из Дубровника. Није нам познато кад је Момирович пристио у Трст. Знамо само да се у Трсту прилично дуго задржао. Тек 23. марта 1835. напушта Трст и полази преко Беча у Петроград. То дознајемо од Димитрија Фрушића, великог пријатеља Вука Караџића. 13/25. марта 1835. јавља Фрушић Вуку Караџићу:¹⁸ „Момировић, добри младић, допао ми се много, поздравља вас и г-д. Гагића и све познанике своје а особито од фамилије моје врло љубезно, и отишао је пре два дана за Петербург, чисто сам остао усамљен без њега, толико сам се био ш њим навикао“.

Момирович срећно стиже и у Петроград. 2/14. јуна 1835. јавља се из Русије Димитрију Фрушићу у Трсту.¹⁹ Он се Фрушићу жали на И. Е. Квекића који га је навео на танак лед „службу и мјесто у Русији оставити, преко толико земље проћи и сваку нужду и невољу у овако рђаво време препријети.“²⁰

Др Јевто М. Миловић

САСТАНАК КЊАЗА НИКОЛЕ И ИСМАИЛ-ПАШЕ 4. МАЈА 1867.

Због многобројних спорних проблема између Црне Горе и Турске, француски конзул у Скадру, Виет, стално је инсистирао да дође до сусрета између књаза Николе и Исмаил-паше, генералног гувернера у Скадру, јер је сматрао да ће се на тако високом нивоу проблеми најлакше рјешавати. Довољно је поменути његове напоре из септембра 1865. године да до таквог састанка дође.¹ С друге стране, руска дипломатија се стално противила одржавању ових састанака, јер је у њима видјела тријумф француског утицаја у Црној Гори и њено удаљавање од Русије.

Сви ранији покушаји да дође до састанка књаза Николе и Исмаил-паше нијесу дали резултата. Али у прољеће 1867. године створена је много боља атмосфера за један такав састанак. Прије

¹⁷ Писмо Фердинанда Шалера од 30. јануара 1835. Губернијалном предсједништву у Задру (Задар, Државни архив 179 (b. XIa. с. X/3. 4. 1835).

¹⁸ Писмо Димитрија Фрушића од 13/25. марта 1835. Вуку Караџићу (Љ. Стојановић, Вукова П р е п и с к а, Београд, 1907, књ. I, стр. 687).

¹⁹ Писмо Димитрија Фрушића од 8/20. јуна 1835. Вуку Караџићу (Љ. Стојановић, Вукова П р е п и с к а, Београд, 1907, књ. I, стр. 690—691).

²⁰ Његошево писмо од 3/15. јануара 1835. Николају Ивановичу (Цјелокупна дјела П. П. Његоша, П и с м а I, Просвета, Београд, 1951, стр. 292—293).

¹ Види о томе мој рад: Црногорско-турски погранични проблеми и Пламенчева мисија у Цариграду 1866. Историјски записи, бр. 2, 1963.

свега треба поменути, с једне стране, успјешан завршетак Пламенчеве мисије у Цариграду 1866. и дјелимично извршење одредаба протокола од 26. октобра 1866, а с друге стране такође успјешно окончање спора у Кучима, регулисано протоколом од 14. априла 1867. Дакле, низ неријешених проблема је био скинут с дневног реда. Француски конзул је сматрао да је то повољан момент да се књаз Никола и Исмаил-паша састану, како би се црногорско-турски односи што боље стабилизовали. Храбрила га је и чињеница што је кајмакам Задриме, Салих-паша, који је неколико дана раније, по наређењу Исмаил-паше, посетио Црну Гору, био врло лијепо примљен од Црногораца, чиме је Салих-паша био одушевљен. Осим тога, он је успјешно обавио своју мисију, последице чега је и дошло до састанка мјешовите комисије у Кучима и успјешно обављеног посла.² Одмах последице тога Исмаил-паша је 29. априла писао књазу Николи и обавијестио га о успјешном и срећном завршетку пограничног спора у Кучима. Паша је послао ово писмо по једном свом ађутанту који је поред осталог имао задатак да књазу честита уокршње празнике и изрази пашину жељу да се лично састане са књазом, али да то не буде на Цетињу, камо му је тешко доћи због старости.³ Осим тога, паша је писао књазу да има да му саопшти врло важне вијести од Порте.⁴

Према тврђењу руског конзула у Дубровнику, Петковића, Пироћанац, који је тада био књажев секретар, коме је књаз саопштио Исмаил-пашино писмо, сматрао је да је ово писмо написао француски конзул у Скадру и да је прича о важним предлозима које Исмаил-паша треба да учини по наређењу Порте само замка да би књаза лакше приволио за састанак. Због тога је Пироћанац савјетовао књазу да прихвати овај позив, али да претходно пита Виета о карактеру предлога које у име Порте има намјеру да учини Исмаил-паша.⁵

Са своје стране Петковић је био против овог састанка, видећи у њему прсте француске политике. „Идеју за тај сусрет — писао је он — дао је Исмаил-паши француски конзул у Скадру, који, као што је познато вашем преваходитељству, употребљава све своје снаге на то да би разрушио тајне односе који су успостављени између Црне Горе и Србије.“⁶

Ипак је, на заузимање француског конзула у Скадру, до састанка дошло. Првобитно су била, у вези са састанком, изми-

² Archives du Ministère des Affaires Etrangères, Turquie, Scutari (АМАЕ, Т. S.) 1867, фол. 83—85, Скадар 30. априла 1867, Виет-министру спољних послова.

³ Исто.

⁴ Државни музеј Цетиње (ДМЦ) п. д. Петковић — посланику Цариград, бр. 130 I (13). V 1867.

⁵ Исто. То исто је писао јуна 1867. и Пироћанац у свом општинском извјештају о боравку у Црној Гори (Архив САН).

⁶ Исто.

јењена писма између књаза Николе и Виета, а пошто је књаз изразио сагласност за састанак, Виет је одмах обавијестио Исмаил-пашу, на што га је овај замолио да упути књазу захтјев за састанак. То је Виет и урадио 2. маја шифрованим телеграмом, који гласи:

„Маршал Исмаил-паша ме је опуномоћио да саопштим Вашој Свјетлости да он уопште није примио наређење од Високе Порте, али да он жели да има што је могуће прије част да Вас лично упозна. Према томе он Вас моли, у случају ако дођете у суботу на Ријеку, да га примите да Вам се поклони.“⁷

Трећег маја књаз Никола је одговорио на горњи телеграм следеће: „Вечерас одлазим на Ријеку. Сјутра ујутру, у суботу, очекујем Његову Екселенцију“.⁸ Као што се види, књаз је водио рачуна о старости Исмаил-паше па је пристао да се састанак одржи на Ријеци.

Рано 4. ујутру Исмаил-паша је отпутовао бродом на заказани састанак, са доста бројном пратњом.⁹ Паша је стигао на Ријеку око 10 часова. Књаз му је био упутио у сусрет лађе са своја два ађутанта Радоњићем и Матановићем, који су га пратили до куће, гдје га је очекивао књаз, војвода Мирко и више војвода и сенатора. Књаз и његови главари, као и Исмаил-паша и његова пратња, били су у свечаној униформи. Паши су биле указане војне почести.¹⁰

Сусрет је био врло пријатељски и приликом ручка измијенjali су здравице.¹¹ Разговор је вођен о многим проблемима, а према извјештају руског конзула у Дубровнику, сагласили су се у следеће три тачке: 1) обнављање и утврђивање пограничног мира у Кучима; 2) Исмаил-паша је обећао да ће платити књазу сва имања становника села Момче који себе сматрају турским поданицима и 3) књаз је ријешио да пошаље у Цариград сенатора И. Пламенца да би тражио од Порте уступање Спича или Опужа.¹²

Изгледа да је Исмаил-паша био врло издашан у разним обећањима, особито у вези са овом трећом тачком, што је, подгријано од француског конзула у Скадру, стварало извјесне илузије код

⁷ АМАЕ, Т. S. 1867, фол. 86, Скадар, 4. маја 1867, Виет-министру спољних послова.

⁸ Исто.

⁹ Исто.

¹⁰ Исто, фол. 87/88, Скадар, 6. маја 1867, виет-министру спољних послова. Овом дочеку није присуствовао ондашњи секретар књаза Николе М. Пироћанац, који каже да га књаз није повео са собом на Ријеку, јер је то захтјевао сам Исмаил-паша. (Пироћанчев извјештај од јуна 1867, Архив САН).

¹¹ Исто.

¹² ДМЦ, П. д. Петковић — посланику у Цариграду, бр. 13, 1 (13). У 1867. Петковић каже да га је његов извјештач из Цетиња у вези са овом трећом тачком обавијестио да војвода Мирко има намјеру, чим црногорски делегат пође у Цариград, да изазове у Херцеговини један мањи устанак, са циљем да тиме заплаши Порту и примора је да буде попустљивија у преговорима са црногорским делегатом.

књаза Николе да шиљање једне црногорске мисије у Цариград може дати добре резултате.¹³ Вршећи касније притисак на књаза Николу да пошаље свога делегата у Цариград, француски конзул ће се увијек позивати на разговор и обећања Исмаил-паше која је овај давао приликом сусрета са књазом на Ријеци.¹⁴

Исмаил-паша је напустио Ријеку Црнојевића истог дана око 4 часа послје подне и отпутовао у Скадар. Опраштајући се од књажевих ађутаната, паша је Радоњићу поклонио једну сабљу са златним корицама, Матановићу један скупочјени сат, а послужи стотину турских лира. Такође је била извршена обострана размјена поклона између књаза и паше.¹⁵

Састанак књаза Николе и Исмаил-паше имао је извјесних позитивних посљедица, јер је на граници према Албанији завладао мир. То је признавао и Петковић, који је иначе био противник овог састанка, па је почетком јула 1867. године писао руском посланику у Цариград да послје рјешења спора у Кучима и састанка књаза и Исмаил-паше, погранични мир према Албанији није ниједном нарушен, чему је много допринио књажев и пашин сусрет.¹⁶

Др Димо Вујовић

¹³ Захваљујући једном снажном притиску Петковића на књаза Николу била је осујећена намјера књаза Николе да у прољеће 1867. пошаље једну мисију у Цариград.

¹⁴ АМАЕ Т. S. 1867, фол. 250—253, Скадар, 26. октобра 1867, Виет — министру спољних послова.

¹⁵ Исто, фол. 87/88, Скадар, 6. маја 1867, Виет-министру спољних послова.

¹⁶ ДМЦ, п. д. Петковић—посланику Цариграду, бр. 150, 22. V (3. VI) 1867.